AKSIOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA PEDAGOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI SAVODXONLIKNI TARKIB TOPTIRISH

Kamalova Dilorom Olimjon qizi
dilorom.kamalova.92@bk.ru
+998977347703
Nizomiy nomidagi O‘z MPU
mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. *Raqamli savodxonlik raqamli kompetensiyaning asosini tashkil etadi va raqamli texnologiyalar va resurslardan samarali foydalanish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni qamrab oladi va bu orqali esa bo‘lajak o‘qituvchilarning zamonaviy raqamli kompetensiyasi rivojlangan pedagogik madaniyatli mutahassislar sifatida namoyon bo‘ladilar.*

Kalit so‘zlar: *pedagogik madaniyat, raqamli ta’lim, ta'lim platformalari, multimedia kontentlarni yaratish, masofaviy va aralash o‘qitish, moslashuvchan o‘qitish, sun’iy intellekt, virtual yoki kibermakon, kengaytirilgan voqelik.*

Аннотация. *Цифровая грамотность лежит в основе цифровой компетентности и включает в себя навыки, необходимые для эффективного использования цифровых технологий и ресурсов и благодаря этому современные цифровые компетенции будущих учителей проявляются как профессионалы с развитой педагогической культурой.*

Ключевые слова: *педагогическая культура, цифровое обучение, учебные платформы, создание мультимедийного контента, дистанционное и смешанное обучение, адаптивное обучение, искусственный интеллект, виртуальное или киберпространство, дополненная реальность.*

Abstract. *Digital literacy is the foundation of digital competence and includes the skills necessary for the effective use of digital technologies and resources. As a result, future teachers develop their digital competencies as professionals with a strong pedagogical culture.*

Keywords: *pedagogical culture, digital learning, learning platforms, multimedia content creation, distance and blended learning, adaptive learning, artificial intelligence, virtual or cyberspace, augmented reality.*

O‘zbekiston Respublikasida ta’limni raqamlashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Qabul qilingan davlat dasturlari, jumladan, 2030-yilgacha Ta’lim

tizimini rivojlantirish konsepsiyasi, ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni faol joriy etishni nazarda tutadi, bu esa yangi avlod o‘qituvchilarini tayyorlash zarurati bilan bevosita bog‘liq. [1] Bugungi kun yoshlari zamon bilan ham nafas yashayotgan bir davrda har bir o‘qituvchilar o‘quvchilarga nisbatan bir qadam oldinda yurishlari ularning zamonaviy o‘qituvchi statusida namoyon bo‘lishlarini ta’minlab beradi. Zamonaviy o‘qituvchilar raqamli va innovatsion kompetensiyalarga ega bo‘lishlari kerak, bularga ta’lim platformalaridan foydalanish, multimedia kontentini yaratish, masofaviy va aralash o‘qitishni tashkil qilish va talabalarning o‘qishini rag‘batlantiruvchi ijodiy usullarni qo‘llash qobiliyati kiradi. [2]

Shu jumladan, Pedagogika fanida ham o‘qituvchilarning innovatsion faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishda raqamli kompetensiyalarning roli ta'kidlangan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish ta’lim jarayonining sifatiga ijobiy ta'sir ko‘rsatadi, o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ularni axborot jamiyatida hayotga tayyorlaydi. Natijada, o‘qituvchilarda raqamli va innovatsion kompetensiyalarni rivojlantirish murakkab va ko‘p bosqichli jarayon bo‘lib, u yangi raqamli kompetensiyalar bugun va kelajakdagi o‘qituvchilar uchun juda muhimdir. Ular raqamli texnologiyalarni integratsiyalash uchun zarur bo‘lgan keng ko‘lamli ko‘nikma va bilimlarni o‘z ichiga oladi. Bu kompetensiyalar ma'lum texnologiyalarni o‘zlashtirishdan tashqariga chiqadi. Raqamli kompetensiya inklyuziv va moslashuvchan o‘quv muhitini yaratish uchun raqamli texnologiyalarni chuqurroq tushunish va qo‘llashni o‘z ichiga oladi.[3] Raqamli kompetensiyani rivojlanishi bu "tegishli motivlar, qadriyatlar, munosabatlar, turli raqamli resurslar, vositalar, texnologiyalar haqidagi bilimlarni va ularni amaliy pedagogik faoliyatda tanqidiy tahlil va baholashga asoslangan holda qo‘llash qobiliyatini birlashtirgan shaxsiy shakllanish" deb ta'riflaydi. Raqamli savodxonlik va kompetensiya o‘zaro bog‘liq. Raqamli savodxonlik raqamli kompetensiyaning asosini tashkil etadi va raqamli texnologiyalar va resurslardan samarali foydalanish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni qamrab oladi. "Raqamli savodxonlik" tushunchasini birinchi marta amerikalik yozuvchi va jurnalist Pol Gilster o‘zining "Raqamli savodxonlik" monografiyasida kiritgan. Muallif bu atamani kompyuter orqali turli xil manbalardan olingan ma'lumotlarni tanqidiy

[1] Концепция развития системы образования в Республике Узбекистан до 2030года. —Ташкент, 2019. 6.
[2] Паизбеков Тимурлан Курбанбаевич. “Развитие цифровых и инновационныхкомпетенций педагога в условияхсовременной образовательнойсреды”, azizapaiz@gmail.comhttps://doi.org/10.5281/zenodo.16880234 Central Asian journal of multidisciplinary research and management studies www in – academy.uz volume 2, issue 8, august 2025 40- 45ст
[3] S. Tkachov, N. Tkachova, and T. Shcheblykina, “Developing digital competence of future teachers in the modern digital learning space,” Educational Challenges, vol. 28, no. 1, pp. 149–160, 2023. https://doi.org/10.34142/2709-7986.2023.28.1.12

o‘zlashtirish va ulardan foydalanish qobiliyati sifatida tushunadi. [4] Pol Gilster raqamli savodxonlikka erishish mezonlari sifatida quyidagi ko‘nikmalarni belgilaydi: birinchidan, axborot savodxonligi, axborot vositalarini tezda o‘zlashtirish qobiliyati sifatida tushuniladi; ikkinchidan, ijodiy kompetensiya, bu turli formatlarda axborot maydonini yaratish qobiliyatini anglatadi; va uchinchidan, kommunikativ kompetensiya — boshqa foydalanuvchilar bilan muloqot qilish qobiliyati[5]. Ta’lim jarayonining bugungi kundagi asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarning raqamli iqtisodiyot va axborot jamiyatida muvaffaqiyatli hayot va kasbiy faoliyat uchun zarur bo‘lgan XXI asrning asosiy zamonaviy kompetensiyalarini rivojlantirishni ta'minlashi kerak. Barcha sohalar singari ta’lim sohasida faoliyat olib boruvchi mutahasislar ham raqamli savodxonlikni oshirish masalasiga o‘z e’tiborlarini qaratmoqdalar, shunday ekan ushbu tushuncha tarixiga biroz to‘xtalib o‘tsak.

O‘qituvchilarning raqamli savodxonligini tushunishning yana bir amaliyotga yo‘naltirilgan yondashuvi butun dunyodan kelgan mutaxassislar guruhi tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvdir.[6] Ushbu yondashuv bir nechta komponentlarni ajratib turadi: kognitiv, faoliyatga asoslangan va qiymatga asoslangan (1 -jadval).

1-jadval. Raqamli savodxonlik komponentlari.[7]

	Bilim	Ko‘nikmalar	O‘rnatishlar (Ustanovkalar)
Axborot savodxonligi	-axborotning inson hayotiga ta'sir qilish darajasi va rolini tushunish;	-turli manbalarda ma'lumot qidirish va topish qobiliyati;	-axborotning foydasi va zararini tushunish;
Kompyuter savodxonligi	-kompyuterning texnik komponentlarini va ularning o‘zaro ta'sir tamoyillarini tushunish;	-Platforma/ interfeysdan qat'i nazar, raqamli qurilmalardan foydalanish qulayligi;	-kompyuterning "maqsadi" va undan foydalanish maqsadlarini tushunish;

[4]P.Gilster Digital Literacy. New York: Wiley, 1997. 276 p. / URL: https://www.worldcat.org/title/digital-literacy/oclc/35758248

[5] М. Захарова, Б. В. Киселев, С. Н. Матвеев, З. М. Филатова, Е. С. Чечина / под редакцией И. М. Захаровой, З. М. Филатовой.Развитие цифровых компетенций педагогов (в том числе в условиях сельской школы): учебно-методическое пособие / авторы-составители А. А. Галиакберова, Э. Х. Галямова, И. – Набережные Челны: ФГБОУ ВО «НГПУ». – 2021. – 98 с.

[6] Chetty K., Wenwei L., Josie J., Shenglin B. Bridging The Digital Divide: Measuring Digital Literacy, 2017 / URL: http://www.economicsejournal.org/economics/discussionpapers/2017-69/

[7] Развитие цифровых компетенций педагогов (в том числе в условиях сельской школы): учебно-методическое пособие / авторы-составители А. А. Галиакберова, Э. Х. Галямова, И. М. Захарова, Б. В. Киселев, С. Н. Матвеев, З. М. Филатова, Е. С. Чечина / под редакцией И. М. Захаровой, З. М. Филатовой. – Набережные Челны: ФГБОУ ВО «НГПУ». – 2021. – 98 с. 7-ст

Media savodxonligi	-axborot manbalari, shakllari va tarqatish kanallarining xilma-xilligini tushunish;	-turli manbalarda yangiliklarni qidirish, ularning to‘liqligi va ishonchliligini tekshirish imkoniyati;	-axborotga tanqidiy munosabat xabarlar, yangiliklar;
Kommunikativ savodxonlik	-raqamli aloqa va yuzma-yuz muloqot o‘rtasidagi farqlarni tushunish;	-zamonaviy aloqa vositalaridan (ijtimoiy tarmoqlar, tezkor xabarlar) foydalanish qobiliyati;	-raqamli muhitda aloqaning maxsus etikasi va normalari mavjudligidan xabardorlik;
Texnologik innovatsiya-larga munosabat	-texnologik trendlarni tushunish.	-yangi va zamonaviy texnologiyalar; (ilovalar, gadjetlar) bilan ishlashga tayyorlik.	-texnologik innovatsiyalarning jamiyat rivojlanishi uchun ham, shaxsan o‘zi uchun ham foydasini tushunish.

Ko‘rib turganimizdek, raqamli kompetensiyaning tuzilishi juda xilma-xil va murakkab. Yuqorida taklif qilingan barcha ta'riflar umumiy elementga ega: raqamli muhitda muloqot qobiliyatlari va axborotni qidirish, tanlash va qayta ishlash bilan bog‘liq texnik ko‘nikmalar. Shuning uchun, o‘qituvchilarning innovatsiyalar haqida xabardorligini oshirish, yangi raqamli texnologiyalar va vositalardan foydalanish tajribasini orttirish, talabalarni ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalarni amaliy qo‘llashga jalb qilish va tajribalarini hamkasblar bilan bo‘lishish har bir o‘qituvchining raqamli kompetensiyaning shaxsiy darajasini oshirishga yordam beradi. [8] Yevropa DigCompEdu doirasiga ko‘ra, raqamli kompetentsiya quyidagi asosiy sohalarni qamrab oladi: raqamli vositalardan professional foydalanish, ta’lim mazmunini yaratish va moslashtirish, onlayn muhitda o‘zaro ta'sirni tashkil etish, raqamli media yordamida natijalarni baholash. Raqamli kompetensiyaning muhim jihati o‘qituvchining raqamli resurslarni tahlil qilish va tanqidiy baholash, o‘quv maqsadlariga javob beradigan eng samarali vositalarni tanlash va shaxsiy ma'lumotlarning himoyasini va mualliflik huquqiga rioya qilinishini ta'minlash qobiliyatidir. Zamonaviy tadqiqotlar ko‘rsatishicha, bunday xabardorlik bo‘lmasa,

[8] М. Захарова, Б. В. Киселев, С. Н. Матвеев, З. М. Филатова, Е. С. Чечина / под редакцией И. М. Захаровой, З. М. Филатовой.Развитие цифровых компетенций педагогов (в том числе в условиях сельской школы): учебно-методическое пособие / авторы-составители А. А. Галиакберова, Э. Х. Галямова, И. – Набережные Челны: ФГБОУ ВО «НГПУ». – 2021. – 98 с. 7-ст

raqamli texnologiyalardan foydalanish nafaqat ta’lim sifatini yaxshilamasligi, balki salbiy oqibatlarga ham olib kelishi mumkin. [9]

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Концепция развития системы образования в Республике Узбекистан до 2030года. —Ташкент, 2019. 6.
2. Паизбеков Тимурлан Курбанбаевич. “Развитие цифровых и инновационныхкомпетенций педагога в условияхсовременной образовательнойсреды”, azizapaiz@gmail.comhttps://doi.org/10.5281/zenodo.16880234 Central Asian journal of multidisciplinary research and management studies www in – academy.uz volume 2, issue 8, august 2025 40- 45ст
3. S. Tkachov, N. Tkachova, and T. Shcheblykina, “Developing digital competence of future teachers in the modern digital learning space,” Educational Challenges, vol. 28, no. 1, pp. 149–160, 2023. https://doi.org/10.34142/2709-7986.2023.28.1.12
4. P.Gilster Digital Literacy. New York: Wiley, 1997. 276 p. / URL: https://www.worldcat.org/title/digital-literacy/oclc/35758248
5. М. Захарова, Б. В. Киселев, С. Н. Матвеев, З. М. Филатова, Е. С. Чечина / под редакцией И. М. Захаровой, З. М. Филатовой.Развитие цифровых компетенций педагогов (в том числе в условиях сельской школы): учебно-методическое пособие / авторы-составители А. А. Галиакберова, Э. Х. Галямова, И. – Набережные Челны: ФГБОУ ВО «НГПУ». – 2021. – 98 с.
6. Chetty K., Wenwei L., Josie J., Shenglin B. Bridging The Digital Divide: Measuring Digital Literacy, 2017 / URL: http://www.economicsejournal.org/economics/discussionpapers/2017-69/
7. Развитие цифровых компетенций педагогов (в том числе в условиях сельской школы): учебно-методическое пособие / авторы-составители А. А. Галиакберова, Э. Х. Галямова, И. М. Захарова, Б. В. Киселев, С. Н. Матвеев, З. М. Филатова, Е. С. Чечина / под редакцией И. М. Захаровой, З. М. Филатовой. – Набережные Челны: ФГБОУ ВО «НГПУ». – 2021. – 98 с. 7-ст
8. М. Захарова, Б. В. Киселев, С. Н. Матвеев, З. М. Филатова, Е. С. Чечина / под редакцией И. М. Захаровой, З. М. Филатовой.Развитие цифровых компетенций педагогов (в том числе в условиях сельской школы): учебно-методическое пособие / авторы-составители А. А. Галиакберова, Э. Х. Галямова, И. – Набережные Челны: ФГБОУ ВО «НГПУ». – 2021. – 98 с. 7-ст
9. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. JRC Science for Policy Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017

[9]Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. JRC Science for Policy Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017